

Az MTA új levelező tagjainak bemutatása

KEDVES OLVASÓINK!

Idén ismét új tagokat választott soraiba a Magyar Tudományos Akadémia. A Magyar Tudományban – korábbi szokásunkhoz híven – most is bemutatjuk az MTA új levelező tagjait. Az Akadémia honlapján olvasható szakmai bemutatást mi néhány személyes kérdéssel egészítettük ki, s bízunk benne, hogy a válaszok a sikeres tudós szakmai életrajzokban nem olvasható arcát is megmutatják.

KENESEI ISTVÁN

Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya

1947-ben született. Az MTA Nyelvtudományi Intézet igazgatója. Az elméleti nyelvészet és azon belül elsősorban a mondattan nemzetközi hírű művelője. A magyar mondatan számos területén alkotott maradandót. Szerkesztője és szerzője az *Approaches to Hungarian* című sorozatnak, amely a magyar nyelvre vonatkozó elméleti kutatások legrangosabb publikációja. Idegen nyelvű tanulmányai kiemelkedő nemzetközi folyóiratokban, gyűjteményes kötetekben láttak napvilágot. Jelentős a tudományszervezői tevékenysége, számos fontos hazai és nemzetközi szervezet tagja. Kiváló oktató: nemcsak alapító vezetője a Szegedi Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskolájának, de elindította a nyelvészeti doktorátusra készülő hallgatók legfontosabb fórumát, a Nyelvészeti Doktoranduszok Országos Konferenciáját is, és sorozatszerkesztője az ebből született *LingDoc*-nak. Vendégprofesszorként tanított többek között az USA-ban, a Velencei és az Utrechti Egyetemen.

Mi volt az a döntő mozzanat az életében, amely erre a pályára vitte? Ki volt a mestere?

Első (és azóta is meglévő) munkahelyemen, a szegedi egyetemen ismertem meg közelebbről – és tekinthettem azután barátomnak – a már akkor sem csupán ígéretes, hanem jelentős ifjú nyelvésznek számító Mártonfi Ferencet, aki szellemi ébredése óta, vagyis már közös gimnáziumunkban is mindig nyelvész akart lenni. Én ezt nem mondhattam el magamról: egészen más pályán indultam el az ELTE bölcsészkarra felé, de harmadéves koromban megtörtént a váltóátállítás, amikor abban a szerencsében részesülhettem, hogy a magyar nyelvtudománynak jónéhány, már akkor is figyelemre méltó, de azóta bizonyítottan nagy, sőt kiemelkedő alakja volt a tanárom.

A váltás lehetőségét egy az előző tanévben indult speciális képzés teremtette meg, amit akkor „C szaknak” hívtak, és eredetileg matematikai nyelvészet név alatt, de végzősemkor már általános és alkalmazott nyelvészetként kodifikáltak. Amit ott kaptam, annyira „elcsavarta a fejemet”, hogy amikor a diplomával a kezemben szakmaközeli álláshoz nem juthattam, inkább szabadúszóként nyelvtanítottam, tolmácsoltam és fordítottam, mintsem elhelyezkedjem valahol, ahol az álmaimhoz képest napi nyolc órán át csak unatkozni tudtam volna.

Első tanárom a szakon Kiefer Ferenc volt, aki nemrég jött meg az USA-ból, tele friss ideákkal. Sajnos csak egy tanévig volt velünk, ugyanis elvonult Stockholmba professzorkodni, amiért megorroltunk rá, hiszen ő volt a szak egyik vonzereje. (Nem is jött vissza, csak miután végeztünk.) „Bosszúból” a szakdolgozatomat az USA-ban megjelentetett mondattani könyve kritikájából és tovább-

elemzéséből írtam, és Kiefert csak jóval később kezdtem el mesteremnek tartani, amikor egyik kedvenc területével, a morfológiával kezdtem foglalkozni, illetve amikor megszervezte az új magyar nyelvészet bibliájának számító *Strukturális magyar nyelvtan* munkálatait és (részben amerikai) kiadását.

Nem jártunk rosszul, mert Kiefer után a legendás emlékeztető Szépe György lett az „atyamesterünk”. Róla a 80. születésnapjára írtam egy amolyan „párhuzamos életrajzot” az *Élet és Irodalom* számára a vele nagyjából egy időben született Kiefert is ünnepeve. Szépe életműve túlzás nélkül a mai korszerű hazai nyelvtudomány egésze, annak sok színesirányzatával és egymással jó kapcsolatokat ápoló művelőivel. Ennek megalapozására, létrehozására és menedzselésére valószínűleg egyedül ő volt képes. Szegedi „szabadságomban” magam dolgozhattam ki a kurzusaimat, de a tanszéken egyedül voltam generatív nyelvész, és Mártonfi másfél évvel későbbi távozása után a karon is. Szépét viszont a Nyelvtudományi Intézetben egy csapat fiatal nyelvész vette körül, s belőlem is ebben az állandóan vitaközpontú és megújuló közegben lett véglegesen és visszavonhatatlanul nyelvész.

A harmadik „óriás” a távolról klasszikus német professzornak mutatkozó Telegdi Zsigmond volt. Közel- és távollátó szemüvegét cserélgetve olvasta fel órajegyzeteit, illetve nézett ránk átható tekintettel, időnként el-elmosolyodva – bár akkor még nem mindig értettük, min is mosolyog. Telegdi rendkívüli műveltséggel bírt; idősebb korában is nyitott szellemmel követte a nyelvészet fejleményeit és támogatta a fiatalokat, kritikus szemmel olvasva munkáikat.

A szegedi Angol Tanszéken lévő szobámban három nagy tanáregyéni képét tettem ki, akik közül valódi mesterem csak egyikük volt, az előbb említett Telegdi. A ma már talán elfeledett Szenczi Miklós az angol irodalom professzora volt az ELTE-n, aki óriási tudásával és emberi kedvességével nyugtázta le a hallgatókat – már aki elég előre tült a teremben, hogy sokszor alig hallható hangon elmondott előadásait követni tudja. Ő a háború után aberdeeni egyetemi katedráját hagyta ott, hogy hazajöjjön a – reményei szerint – épülő demokráciába, amely azonban nem sokáig tűrte az ellenséges világ kultúrájának terjesztését.

Országh László képét azért akasztottam ki, hogy a hallgatók lássák a hazánkban talán utolsó angol gentlemannek az arcvonásait is, aki debreceni professzorként az angol–amerikai kultúra-, nyelv- és irodalomtudomány megfélebbhezhetetlen tekintélye volt. Akkor még nem tudhattam, hogy amikor 2002-ben az MTA Nyelvtudományi Intézetének igazgatója leszek, *A magyar nyelv nagyszótára* újraindításában és a bezárással fenyegetett munkálatok megmentésében az ő példáját fogom követni: Országh ugyanis, miután a Rákosi-korszakban az összes nyugati nyelv-szakot megszüntették, a Nyelvtudományi Intézetben lexikográfusi szakértelmét kamatoztatva csekély tíz év alatt egy hozzá hasonlóan oda „száműzött” munkatársi gárdával összeállította a hétköznapi értelmű szótárt.

Az evilági Akadémia – a máig köztünk lévő Kiefer Ferenc kivételével – nem fogadta be őket; remélem, a mennyei akadémia tagjaiként jóindulattal néznek le rám...

MIKLÓSI ÁDÁM

Biológiai Tudományok Osztálya

Budapesten született 1962-ben. Az ELTE Természettudományi Kar Biológiai Intézet Etológiai Tanszékének vezetője. Szűkebb szakterülete az etológia. Legfontosabb eredménye, hogy munkássága nyomán általánosan elfogadottá vált a kutya mint természetes állati modell számos olyan kutatásban, ahol az emberi viselkedés összehasonlító megközelítése a cél. A kutyára alapozott etológiai kutatásai kiterjednek többek között a szociokognitív viselkedés evolúciós vizsgálatára, e viselkedésformák genetikai és neurobiológiai mechanizmusainak tisztázására, összehasonlító személyiségkutatásra, öregedéskutatásra. Legújabb felismerése, hogy a robotika fejlődésével lehetővé vált az etológia és a robotika összekapcsolása, amely etorobotika néven új megközelítést kínál az ún. szociális robotok tervezésére, megvalósítására, valamint viselkedési mérésekkel történő validálására. *Dog Behaviour, Evolution and Cognition* című kötetét az Oxford University Press két kiadásban jelentette meg. A kötet a terület fontos monográfiája, számos egyetemen tankönyvként használják.

Pályája során melyek voltak jelentősebb szakmai kudarcai?

Kudarcból mindig sokkal több van, mint sikerből. Ez a tudomány lényegéből következik, amire én mindig is úgy tekintettem, mint például az Antarktisz felfedezésére. Van, akinek sikerül elérnie a célt, és van, akinek nem. De ettől lesz ez az egész játék izgalmas, el sem tudom képzelni, mi lehet ennél érdekesebb munka vagy hivatás, amikor az ember minden reggel azzal ébredhet, hogy hátha épp ma éri el az áhított célt... Sokan azt tartják kudarcnak, amikor valamilyen eredmény „nem jön ki”, ilyenkor azt mondom, ez jó, legalább nem vész kárba sok-sok munka.

Talán a legnagyobb kudarcnak azt éltem meg, amikor egy-egy konferencián kiderült, hogy az éppen aktuális kutatásunk senkit sem érdekelt. Ezek a tapasztalatok azonban nagyon fontosak voltak ahhoz, hogy megtanuljam észrevenni az aktuális tudományos problémákat, és ennek megfelelően tervezni a kutatás irányát. A kudarc másik tipikus formája, ha az „eredménytelenség” sokáig, akár éveik tart, mert a kutatás elhúzódik, és nem akar megszületni a nagy ötlet. Az ilyen helyzetet úgy lehet elkerülni, hogy a kutató párhuzamosan két-három eltérő területen aktív, és akkor biztos lehet benne, hogy ha valahol el is akad egy időre, a másik témában lesznek majd sikerei. De a kudarc legjobb megelőző gyógyszere a hit, ha abból jól állunk, akkor a kudarcok elviselése is könnyebb.

Magányos kutató vagy inkább csapatjátékos?

Mindig biológus szerettem volna lenni, de érdekes módon fiatalon nem nagyon jutott eszembe a kérdés emberi oldala. A visszaemlékezések, regények általában a híressé vált kutatókról, nagy felfedezőkről szólnak, akik